

ANMELDELSER

OPGØR MED POST-STRUKTURALISMEN

Anna G. Jónasdóttir & Kathleen B. Jones: The Political Interest of Gender Revisited – Reading theory and research with a feminist face. United Nations University Press, 2009, 256 sider. Pris: 94 USD.

Feministisk teori er havnet i et dødvande mellem på den ene side post-strukturalistiske perspektiver og på den anden side socio-materialistiske perspektiver på køn, kønsrelationer og politik, skriver svenske Anna Jónasdóttir og amerikanske Kathleen Jones. Med deres nye bog *The Political Interest of Gender Revisited* vil de forsøge at bygge bro mellem disse to modstående perspektiver, som hver for sig har ekspanderet kraftigt gennem de to årtier, der er gået siden forfatterne i 1988 udgav den første fælles bog, *The Political Interest of Gender*. Men bliver der bygget bro?

Dette er en vigtig bog for feministisk teori. Mens begreber og udtryk fra post-strukturalistisk feministisk teori har vundet stor udbredelse, er det ikke altid de grundlæggende forskelle mellem de forskellige tilgange er klarlagt. Denne nye bog forsøger at rede trådene ud. Det er en antologi med mange spændende enkeltbidrag. For den teoretiske diskussion er det imidlertid især de to første, videnskabsteoretiske kapitler, skrevet af redaktørerne selv, som kan anbefales, også til undervisningsbrug.

Dette er et af de første systematiske forsøg på at konfrontere post-strukturalistisk femi-

nistisk teori – som grundlæggende stiller spørgsmålstegn ved kategorien ‘kvinde’ – med den forskning inden for bl.a. udviklingsstudier, politisk økonomi, komparativ politik og socialpolitik, for hvem ‘gender’ og ‘gender interests’ er helt afgørende kategorier. Forskning, som har bidraget til, at ‘the political interests of gender’ for alvor har vundet indtog i den internationale diskurs, især efter FN’s Fjerde Verdenskvindekonference i Beijing 1995.

Det er det politiske felt i bred forstand, der interesserer Jónasdóttir og Jones, og derfor er det blandt de post-strukturalistiske feministiske forskere Judith Butler, Joan Scott og Chantal Mouffe, som står i centrum for diskussionen. Disse betegnes i bogen som ‘strong post-structuralists’.

Jónasdóttir og Jones mener post-strukturalistisk teori har ydet vigtige bidrag til feministisk teori, men at der er behov for at komme “out of epistemology” (s. 17). En af grundene til konflikterne mellem de forskellige skoler er, siger Jónasdóttir og Jones, at de sjældent taler på samme analyseniveau. I figuren, som gengives her, skelner Jónasdóttir og Jones mellem på det ene niveau videnskab filosofi (ontologi, metodologi og epistemologi) og på den anden side empiriske videnskabs basis og middle-range teorier og rækken af empiriske studier. I bogen kritiseres det, at mange post-strukturalistiske forskere ikke bevæger sig uden for det videnskabsteoretiske felt.

Jónasdóttirs og Jones’ alternativ er ‘a critical feminist-real-

FIGURE 1.1 LEVELS OF ANALYSIS

Philosophy of science	Research traditions · Ontological assumptions · Methodological principles · Epistemological criteria
Empirical sciences	Specific theories · Basic · Middle range
	Empirical studies

Figur fra Jónasdóttir og Jones 2009:4

ist theory of politics'. Forskning bør ikke drives af en bestemt metode, men af forskningens problemstillinger. Denne tilgang er 'realistisk', fordi den nægter at basere social og politisk teori på et sæt epistemologiske principper. Realisme er et begreb med mange konnotationer, men har i forfatterens version "little resemblance to the caricature of 'realist theories' represented in some post-structuralist constructions of modernist thought" (s.4-5).

Jónasdóttir og Jones er ganske skarpe i deres kritik af visse post-strukturalisters stadige anklager mod andre feministisk teorier for 'essentialisme'. Det er urimeligt, siger de, at blandt andet Butler anklager enhver artikulation af 'køn' i empiriske studier og basic eller middle-range teorier for at konstruere køn som en ontologi. Hvis man for eksempel analyserer forskelle i mænds og kvinders økonomiske muligheder, er det både frugtbart og nødvendigt

at tale om køn og interesser. Denne anmelder kan kun være enig i betydningen af at skelne mellem forskellige analyse-niveauer.

I bogen laver Jónasdóttir og Jones en analyse af Butlers, Scotts og Mouffes anvendelse af begrebet 'det politiske'. Analysen viser, at disses begrebsdannelser primært er ontologiske og metafysiske. Men politik kan ikke reduceres til et epistemologisk projekt! Både staten og civilsamfundet i deres konkrete og varierende former er under-teoretiseret i megen post-strukturalistisk teori, skriver Jónasdóttir og Jones. Ofte anvender Butler blot empiriske observationer for at understøtte ontologiske argumenter. Her har Jónasdóttir og Jones uden tvivl en vigtig pointe.

Som jeg læser bogen er dette imidlertid ikke et forsøg på at bygge bro mellem post-strukturalistisk og kritisk realistisk teori. Efter forfatterens gennemgang må man snarere konstatere, at dette ikke kan lade

sig gøre. Derimod mener de, og det kan jeg kun istemme, at diskursanalyser og hvad de foretrækker at kalde materialistiske analyser udmærket kan supplere hinanden, endog inden for samme forskningsprojekt. Forfatterne citerer i denne forbindelse Nina Lykkes efterlysning af "productive feminist pluralism" (s.17).

Det hedder i bogen, at kapitlerne i antologien er illustrationer på forsøgene på at bygge bro mellem materialistisk og post-strukturalistisk feministisk teori. De enkelte kapitler er dog meget forskellige. Nogle er nye versioner af tidligere publiceret materiale, for eksempel Ingrid Pincus kapitel om modstandsformer mod ligestillingspolitikken inden for svensk bureaukrati, og Berit Åbergs kapitel om kønssegregering inden for svensk politi. De kapitler, som kommer nærmest en nyudvikling i overensstemmelse med de rammer, som er opstillet i de første kapitler, er Kathleen Jones og Sue Dunlops interessante kapitel om *Queer Citizenship/Queer Representation: Politics out of Bounds?* og Ann Fergusons kapitel om *Empowerment, Development and Women's Liberation*. Ferguson vil være velkendt for politologiske kønsforskere, og i denne artikel forsøger hun faktisk at bygge bro: Hun bruger post-strukturalistisk kritik og historisk genealogi, når hun analyserer hvordan 'empowerment' er blevet brugt i globale udviklingsdiskurser, blandt andet hos Molyneux, Moser, Jónasdóttir og Mohanty samt hos centrale bistandsinstitutioner. Målet er,

skriver Ferguson, i modsætning til mainstream post-strukturalisme, at bruge kritikken “as a way to open the conceptual and political space for interpretations of empowerment and other relevant concepts (e.g. needs, interests and rights) from a feminist materialist perspective” (s.84-85).

Alle enkeltbidrag kan ikke ydes retfærdighed her. I et spændende afsnit analyserer Aili Mari Tripps mobiliseringen af kvinder i Afrika efter uafhængigheden. Hun viser, at der har været en udvikling fra store massekvindeorganisationer tilknyttet de herskende partier til mere autonome kvindebevægelser med en bredere agenda, der også inkluderer blandt andet krav om politisk repræsentation. Interessant er hendes analyse af, hvorledes moderskabet er blevet brugt af bevægelserne som en base for politisk autoritet. Tripps kapitel bliver indirekte et eksempel på den kritik, som kommer fra kvindebevægelser i det globale syd. Man deltager i den post-koloniale kritik af den vestlige feminisme etnocentrisme, men man er samtidig kritisk over for post-strukturalismens mangel på politiske mål og strategier. I den stigende kvindemobilisering i Afrika har man ingen problemer med at tale om kvinder, kvinders interesser og kvindekrav.

I slutningen af bogens teoretiske kapitel lægger forfatterne den kritiske feminist-realistiske teori om politik op ad Jónasdóttirs teori om ‘love power’ fra hendes disputats, *Love Power and Political Interests* (1994). Her udviklede Jónas-

dóttir en original teori om, hvorledes udnyttelsen af kvinders ‘love power’ i bred betydning er grundlaget for de moderne vestlige patriarkater. Parallelt til kapitalismens udnyttelse af arbejdskraften finder der en asymmetrisk udnyttelse af kvinders omsorg- og kærlighedskraft sted i og uden for familien. I et kapitel i den nye bog arbejder Jónasdóttir i en mere tekstnær tolkning af Marx videre med Juliet Mitchells gamle spørgsmål om, hvorvidt den marxistiske metode er anvendelig for feministisk teori.

Efter min mening er det ikke nødvendig at tilslutte sig denne teori-pakke for at værdsætte opgøret med, hvad bogen kalder post-strukturalismens reduktionisme og for at udvikle nye teorier om køn, som ikke alene er baseret på identitetsteori. Jeg er ikke helt sikker på, hvordan Jónasdóttir og Jones selv opfatter sagen, men efter min mening kan bogens to første teoretiske artikler i sig selv give anledning til videreudvikling af feministisk teori, uanset hvilket teoretisk udgangspunkt man måtte have.

Drude Dahlerup, professor
Stockholms Universitet

BLIVER DET NOGENSINDE BEDRE?

Anders K. Sørensen: Hankøn – iscenesættelsen af den moderne mand. Gyldendal, 2008, 184 sider. Pris: 268 kr.

Anders K. Sørensen er en mand med et ærinde:

Gennem en tour de Force i (det ofte stereotype) mediekulturelle mandebillede igennem de sidste 30 års ud- og afvikling, ønsker han at afdække mønstrene bag de primært medie-, mode- og reklamebårne maskuline bevægelser og undersøge, hvordan disse har påvirket den såkaldt almindelige mand.

Og ærinde lykkes til dels. Der er absolut ingen tvivl om, at *Hankøn – iscenesættelsen af den moderne mand* er både grundigt researchet, særdeles velskrevet og båret af forfatterens store kendskab til og engagement i de bevægelser og repræsentationer, som kommer til udtryk i 1980-ernes, 1990-ernes og 2000-ernes mediekultur. Men så knækker (reklame)filmen også for denne anmelder, for for mig at se er det med netop denne type tematik virkelig nødvendigt hele tiden at have den samfundsmæssige kontekst og udvikling in mente – særligt når ønsket er, at undersøge påvirkningen mellem medierne og disses indflydelse på det levede liv.

Som Anders K. Sørensen påpeger i bogens forord, er bogen ikke “et akademisk værk, ikke et sociologisk feltstudie baseret på videnskabelige teori og metode”, og på den måde slipper han jo relativt nemt om kravet om et lidt bredere udsyn, da det er almindeligt vedtaget, at en debatbog ikke ligger under for de samme krav, som en videnskabelig afhandling. Men egentlig er det rigtig ærgerligt. Den ellers interessante og grundige bog mangler virkelig netop den bredere samfundsmæssige dimension.

F.eks. bliver visse af hans pointer lidt for lette at afvise med det gængse argument om hvor mange mænd i Danmark, som egentlig reelt har været påvirket af de strømninger, han behandler. Med det snævre fokus på reklamer, mode og livsstilsmagasiner opfylder han således ikke til fulde bogens ambition om at koble mediekultur til hverdagsliv. Med afvisningen af at benytte sig af teori, bliver det således også vanskeligt for læseren at skelne imellem, hvad Anders K. Sørensen betragter som et idealtypisk billede, fremmanet i reklamer og livsstilsmagasiner, af henholdsvis 80'ernes Nye Mand, 90'ernes Drengerøv og 00'ernes Metroseksuelle mand, og hvad han betragter som en samfundsmæssig bevægelse hen imod en bredere og mere nuanceret opfattelse af køn i almindelighed og maskulinitet i særdeleshed. Den samfundsmæssige og teoretiske konteksts fravær gør også, at hans betragtninger til tider bliver en smule overfladiske. Som f.eks. når han påpeger at mænd pga. manglende uddannelse bliver det fremtidige videnssamfunds tabere, og at det er nødvendigt at finde nye måder "at gøre vores utidsvarende og unyttige fysiske hylstre attraktive og værdifulde igen". Netop forestillingen om at mænd og drenge er videnssamfundets tabere – og ikke mindst opgøret med denne forestilling – er der i mere teoretisk funderede kredse skrevet side op og side ned om (her kan man jo passende foreslå Anders K. Sørensen at tjekke op på Michael Kimmel og ikke mindst Elina Lahelma).

Hankøn – iscenesættelsen af den moderne mand lider også under en række ret generaliserende holdninger til mandekønnet og ikke mindst mænds præferencer. Måske disse generaliserende holdninger hænger sammen med den noget statiske opfattelse af maskulinitet? Med brugen af begreberne "den maskuline selvopfattelse" og "den maskuline identitet", er det som om Anders K. Sørensen opererer med maskulinitet som noget, der har et entydigt og statisk udgangspunkt, som de mediemæssige bevægelser, han beskriver, rykker lidt til den ene eller den anden side – men som han hele tiden ser i forhold til et fast epicenter. Jeg er ikke i tvivl om, at det er hans hensigt at vise maskulinitet som noget bevægeligt, noget ikke på forhånd givet, men i bogen har han en tendens til – i hvert fald implicit – at opsætte et skel imellem en maskulinitet før og en maskulinitet nu – og det er før-maskuliniteten, som fremstår som den absolut mest autentiske. Derfor opstår der også momenter, hvor det virker som om, at ændringer i kønsroller er et tab, snarere end en nuancering og en udvidelse af handlemuligheder – for begge køn. Derfor fremstår det også til tider som om, at forholdet mellem kønnene gennemgående er som en magtkamp, hvilket implicerer, at når det ene køn får, så tages der fra det andet, og jeg tror egentlig ikke, at dette er forfatterens hensigt.

Jeg savner altså et større fokus på det alment menneskelige, et fokus, hvor ligestilling og momentvis opløsning af

kønnets på forhånd udpegede kompetenceområder bliver til fordel og gevinst for alle parter.

Bogen fungerer absolut bedst i de passager, hvor Anders K. Sørensen bruger sig selv og sit eget liv som eksempel. Det er særligt i disse passager, at nuancerne og de fasttømrede forestillinger om maskulinitet kommer i svingninger, og det er også i disse passager, at det lykkes for ham at vise koblingen mellem mandebilledet i reklame- og livsstilsmidierne og dets påvirkning af det levede liv. Og det er også i disse passager, at bogen mest lever op til forlagets løfte om en "ny bog om moderne manderoller" – og ikke bare en gennemgang af de største reklamer, livsstilsmagasiner og modetendenser.

Mille Holm, cand.scient.soc.
Områdefornyelsen i
Mimersgadekvarteret

ØSTASIATISKE SEKSUALITETER

Stevi Jackson, Liu Jieyu & Woo Juhyun (eds.): *East Asian Sexualities. Modernity, Gender and New Sexual Cultures*. Zed Books. 2008. 242 sider. Pris: 19,99£.

Hvilke konsekvenser har modernisering for kønsrelationer, familieliv og seksuelle forhold i østasiatiske lande? Hvor meget ligner transformationer på disse fronter, hvad der sker i Vesten?

Hvad betyder de-traditionalisering, når man ikke indskriver sig i en vestlig tradition?

Hvilken rolle spiller Kongfuzianisme i nutidige østasiatiske samfund? Det er nogle af de overordnede spørgsmål, som tages op i denne lærerige antologi. Det er en af de første bøger, der handler om køn, modernitet og østasiatisk seksualitet skrevet af kvindelige forskere, der selv har rødder i denne del af verden. Der er mange forhold og relationer, der er anderledes her end i den vestlige verden. At transformationer i de mønstre, der findes i intime relationer i Østasien, skal forstås i lyset af regionens kultur og historie, er da også et af bogens hovedargumenter. Østasien omfatter Kina, Taiwan, Hong Kong, Japan og Sydkorea.

Individualisme, som har en lang historie i Vesten, er relativt ny i Østen. Den har dog tidligt fået mere indflydelse i for eksempel Hong Kong og Taiwan end andre steder i Østen. Men heller ikke her er traditionelle påvirkninger af familie- og kønsrelationer ophørt. Forestillingen om 'harmonif', som hænger sammen med Kongfuzianismen, udgør stadig et væsentligt træk i det sociale liv især i Kina, Taiwan og Korea både indenfor familien og på arbejdspladsen. Og det påhviler oftest kvinder at sikre, at denne harmonif ikke forstyrres, hvilket bidrager til at sætte snævre grænser for kvinders autonomi og seksuelle adfærd. Kongfuzianistisk etik værdsætter orden og hierarki, den sætter kollektivets behov over individets, og den plæderer for, at kvinder tilpasser sig mænds behov, og at de føder børn – især drengebørn.

Også andre fænomener springer i øjnene på en vestlig læser. Det er ualmindeligt, at mennesker bor alene, og yderst få par bor sammen uden at være gift. Ligesom i Vesten tyder det dog på, at mange mænd ikke ønsker at indgå i et (mere) demokratisk parforhold, så de tyer til det globale ægteskabsmarked. Mænd i Japan, Korea og Taiwan finder hustruer i fattigere og mere traditionelle lande i Sydøstasien. At det anses for yderst upassende at være ugift i kombination med en stærk aversion over for homoseksualitet vanskeliggør udvikling af alternative livsformer og -identiteter. Homoseksualitet udfordrer grundlaget for den asiatiske patriarkalske familie: dét at påtage sig en identitet som lesbisk tolkes som udtryk for, at kvinden vægter individuelle ønsker over familiens ønsker.

Mænds seksuelle behov indtager en privilegeret status. I Østasien sammenvæves arbejde og seksualitet for eksempel på sådanne måder, at forretningslivet fremmes gennem 'seksualiseret fritid'. Det indebærer blandt andet, at erhvervskvinder har meget vanskeligt ved at danne netværk, da de ikke 'passer' ind i den forretningsrelaterede fritid, der er udformet til at tilfredsstille mænds seksuelle lyster. Seksuel chikane virker også særdeles udbredt både på arbejdspladser og i private hjem over for bl.a. migrantkvinder, som flere bidrag illustrerer.

Bogen består af et introduktionskapitel og 11 artikler, der er grupperet under 'Sex og arbejde' og 'Intime relationers

politik og praksis'. I første del tages følgende temaer op: seksualitet, magt og situeret praksis på tværs af grænser – om migrantkvinder i Østasien; seksuel chikane i japansk kultur; sydkoreanske virksomheders seksuelle kulturer og seksuel chikane på arbejdspladser; seksualisering af unge kvindelige erhvervskvinder i Nanjing i Kina; forhandlinger om sex og arbejde blandt taiwanske sexarbejdere og om kinesiske prostitueredes (såkaldte 'Xiaojies') forståelse af arbejde. I den anden del kan man læse om så forskellige emner som lesbisk rettligheder og sexarbejderbevægelser i post-IMF Korea; lesbiske parforhold i nutidens Japan; kinesiske kvinders beretninger om kærlighed, ægteskab og seksualitet; Hong Kongkvinders fortællinger om seksualitet i det 21. århundredet og om køn, intime relationer og regional økonomi på tværs af Taiwan Strædet – her med fokus på fænomenet 'første hustru'.

Når man forsøger at skabe en dialog mellem feministiske forskere på tværs af kulturelle kontekster, som denne antologi er et erklæret eksempel på, skal man være opmærksom på, at begreber som 'socialt køn' og 'seksualitet' er moderne vestlige konstruktioner. Redaktørerne påpeger, at der ikke eksisterer tilsvarende betegnelser på asiatiske sprog, og at disse dermed heller ikke er lette at 'oversætte'; alligevel har østasiatiske forskere arbejdet med disse betegnelser i deres respektive kontekster. Alle østasiatiske sprog har et ord for sex, mens 'seksualitet' (og

‘seksuel’ og ‘erotisk’) har vist sig særligt vanskeligt at få begrebsliggjort. Det understreges dog, at der både er forskelle og ligheder mellem østasiatiske og vestlige forståelser af seksualitet – og mellem regioner og lande i Østasien. Bogen er både et bidrag til denne begrebsudvikling og til diskussionen om globaliseringens og moderniseringens konsekvenser for køn og seksualitet. Et fælles afsæt for forfatterne er imidlertid, at globalisering erfares på forskellige måder forskellige steder, og at vestlig modernitet ikke er alle menneskers modernitet.

Modernitet kan ikke længereses som et rent vestligt fænomen: Japan, Sydkorea og Taiwan er lige så moderne eller post-moderne som Vesten, mens Kina er i gang med en hurtig fremadskridende modernisering. Disse lande har gennemgået en ‘komprimeret’ socio-økonomisk udvikling, som har haft store konsekvenser for relationerne mellem kønnene, især hvad angår intimitet og seksualitet.

Den overordnede position, som fremføres i bogen, er følgende: Man bør ikke formode, at lande i Østen blot skal ‘komme på niveau med’ Vesten eller at dét, at der kan spores samme sociale tendenser som i Vesten, bekræfter, at sen-modernitet har samme konsekvenser alle steder i verden. Man bør også være opmærksom på, at selvom der kan være fælles tendenser i henholdsvis Vesten og Østen må disse ikke skygges for den kompleksitet, der er inden for hvert land. Det understreges

altså, at det er afgørende at holde sig for øje, at transformationer vedrørende for eksempel kvinders øgede arbejdsmarkedsdeltagelse, senere giftealder, flere skilsmisser og fallende fertilitet, som ligner dem, der foregår i Vesten, ikke nødvendigvis betyder det samme eller har tilsvarende konsekvenser i forskellige regioner – ej heller i forskellige lande inden for samme region.

Selvom verden kan karakteriseres som globaliseret og sen-moderne så beboer mennesker ikke den samme modernitet og modernisering kan derfor ikke forventes at have de samme konsekvenser for kvinders intime liv overalt i verden. Bogens bidragsydere udforsker således, hvorvidt man kan tale om forandringer i intime relationer, individualisering og de-traditionalisering som universelle fænomener, idet de problematiserer disse fænomeners holdbarhed set i lyset af specifikke lokale forhold.

Forfatterne trækker på vestlige sociologiske modernitetsteoretikere og debatter med mere eller mindre held. Man kan undre sig over, hvorfor forfatterne på den ene side tager fat i disse teoretikere, der har et mere eller mindre eksplicit vestligt afsæt og empirisk forskningsfelt, og på den anden side kritiserer, at disse teoriers forklaringskraft ikke rækker til Østasien. Det havde måske været mere givtigt at ‘rejse’ til Asien med teoretikere, der anlægger ‘alternative moderniteters’-tilgange, hvilket der også lægges op til, men dette spor forfølges ikke. Dette skygger dog ikke for, at man

får et yderst interessant indblik i en lang række kvindeliv, som er meget relevante i en stadig mere globaliseret verden. Dette kombineret med at antologien slår et slag for vigtigheden af historisering og kontekstualisering og dermed understreger betydningen af empiriske studier gør, at jeg varmt kan anbefale bogen.

Yvonne Mørck, lektor
Institut for Samfund og
Globalisering
Roskilde Universitet.

POSTKOLONIALISME I NORDEN?

*Suvi Keskinen, Salla Tuori,
Sari Irni and Diana Mulinari
(eds.): Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region. Ashgate, 2009, 276 sider. Pris: 54 £.*

Ideen til denne antologi er opstået på en konference om postkolonialisme i Norden. Kapitlerne er centreret om konferencens udkomme, nemlig et ønske om at udsprede viden om Nordens rolle set i lyset af postkoloniale og feministiske perspektiver på forhold mellem køn, race og etnicitet i de nordiske lande. Antologien indeholder en introduktion af redaktørerne, samt yderligere 15 kapitler af forskellige bidragsydere, fra primært Finland, men også Danmark, Norge og Sverige. Det centrale omdrejningspunkt for antologien som helhed er ideen om ‘complicity’, altså at Norden ikke kan opfattes som en uskyl-

dig udenforstående i forhold til kolonitiden og den postkoloniale tankegang, men snarere er om ikke direkte medskyldig, så i hvert fald medløber.

Kapitlerne er ordnet i tre dele, hvoraf den første og største del (indeholdende 6 kapitler) bærer titlen *Postcolonial Histories/Postcolonial Presents*. Bidragene her diskuterer Nordens rolle både historisk, men især i et nutidigt perspektiv i forhold til at bibeholde og muligvis bidrage til en postkolonial tankegang. Således diskuterer Mai Palmberg for eksempel, hvordan svenske skolebøger gennem tiderne har præsenteret Afrika for generationer af skolebørn, og Bolette Blaaugard analyserer, hvorledes verdens største sædbank, *Cryos International* (en dansk virksomhed), promoverer sig selv som leverandør af genetiske kvaliteter forbundet med en mytisk opfattelse af Vikingernes karakter og udseende.

I anden del er samlet 5 kapitler, der specifikt relaterer sig til, hvorledes de nordiske velfærdsstater i visse henseender fortsætter med at være medløbere. Således diskuterer Tobias Hübinette og Carina Tigervall, hvordan en lang tradition for transnational adoption i Sverige ikke har været tilstrækkeligt fulgt op af en debat om og anerkendelse af tilstedeværelsen af racisme i det svenske samfund. Sari Irni diskuterer, hvorfor den finske stat i forsøget på at afhjælpe arbejdskraftmangel introducerede sloganet 'erfaring er et aktiv', uden at medtænke indvandreteres arbejdsmarkedserfaring i deres strategi for at afhjælpe

manglen på arbejdskraft, og hvorfor positiv omtale af kvinders erfaringer oftest forbindes med moderskab.

Den tredje og sidste del indeholder 4 kapitler, der er samlet under overskriften *Doing nation and gender: the civilising mission "at home"*. Disse kapitler analyserer og diskuterer alle forskellige eksempler på, hvorledes visse institutioner og praksisser i nordiske lande i realiteten fastholder en postkolonial dikotomi mellem 'dem' og 'os' i ellers velmenende forsøg på at integrere 'dem' i 'vores' samfund. Således analyserer Nanna Brink Larsen for eksempel, hvorledes et konkret dansk forsøg med skole-hjem samarbejde med mødre med indvandrerbaggrund ikke i tilstrækkelig grad formår at omsætte de udfordringer, de involverede mødre kommer med i forhold til skolens forudfattede opfattelser af hvilke problemer og udfordringer, der måtte være. Og Chia-Ling Yang påviser, hvorledes svenske lærere i realiteten tager patent på feminisme i deres undervisning af kvindelige indvandrere på en svensk kvindehøjskole.

Samlet set er der tale om en antologi af svingende kvalitet, hvilket i høj grad beror på en manglende fælles faglig og teoretisk referenceramme. Af listen over bidragydere fremgår det, at de arbejder i forskellige sammenhænge. Tværfaglighed er langt fra et problem i sig selv, men problemet opstår for så vidt, at hvert kapitel er begrænset til cirka 15 sider, og inden for denne plads er det ikke muligt at redegøre i nævneværdig grad for metodiske og teo-

retiske traditioner indenfor hvert enkelt felt. Derfor har de enkelte kapitler en tendens til at skøjte hen over en teoretisk og metodisk forståelsesramme, som sjældent bliver særligt uddybet eller tilfredsstillende diskuteret.

Dette kunne have været afhjulpet, hvis det indledende kapitel af redaktørerne havde fastlagt en fælles forståelse af begrebet 'complicity' og øvrige gennemgående teoretiske begreber i kapitlerne, og samtidig havde redegjort for at kapitlerne baserer sig på forskellige metoder for dataindsamling, blandt andet deltagerobservationer, interviews, analyser af hjemmesider, skolebøger, avisartikler med mere. Man kunne med fordel have givet en samlet diskussion af, hvorledes sådanne kvalitative metoder forholder sig til den overordnede teoretiske tese om 'colonial complicity' samt det empiriske felt om postkolonialisme i Norden. Dermed efterlyser jeg ikke en deltaljeret redegørelse for hvert enkelt kapitels metodologi, men snarere en meta-diskussion af kvalitative metoders anvendelighed i forhold til det empiriske felt. Endnu et emne jeg savner en fælles diskussion af, er spørgsmålet om selv-refleksivitet. Der er ingen tvivl om, at en del af kapitlerne er båret af en vis grad af indignation, hvilket er fint nok, forudsat at man forholder sig reflektivt til dette. Her repræsenterer Johanna Latvalas kapitel om tjenestefolk i udsendte nordiske familier i Afrika i min opfattelse et ureflekeret yderpunkt, mens Chai-Ling Yangs kapitel er et godt

eksempel på, at man med held kan bibeholde en reflekteret subjektivisme i sin forskning.

Hvis disse overordnede teoretiske og metodiske rammer havde været grundigere diskuteret i udgangspunktet, havde det givet hver enkelt bidrager bedre mulighed for mere koncist at beskrive sit eget genstandsfelt for diskussion og analyse. Som bogen fremstår, ender man som læser med en fornemmelse af, at de samme pointer om kritik af de nordiske lande som mere eller mindre kvindevenlige velfærdsstater med en høj grad af homogenitet og en lav grad af involvering i det koloniale projekt, bliver gentaget på en utilfredsstillende og overfladisk måde i hvert enkelt kapitel.

Dette betyder bestemt ikke at bogen er uinteressant, men snarere at man som læser lades tilbage med et ønske om mere uddybende analyser og diskussioner af de empiriske eksempler, der faktisk finder plads i bogen. Adskillige af kapitlerne efterlader én med det indtryk, at der er langt mere at komme efter, for eksempel når Laura Huttunen i kapitel 7 baserer sin læsning af den bosniske diaspora i Finland på blot to feltnotater blandt sit data. Kapitlet er både interessant og velskrevet, men kalder på mere. Det samme gælder for eksempel Suvi Keskinens kapitel om finske avisartikler, der omtaler æresrelateret vold. Også her får man en fornemmelse af, at data kunne have været langt mere udfoldet.

Alt i alt er der ingen tvivl om at bidragerne har været på en svær opgave i forhold til at

præsentere deres materiale og teorier på ganske lidt plads, og samlet set havde det formodentlig gjort bogen ære at skære lidt ned på antallet af kapitler og samtidig have gjort mere for at afklare en fælles teoretisk og metodisk forståelsesramme, såvel som en fælles forståelse af, hvordan man kan forholde sig kritisk til gængse billeder af 'Norden'. Ikke desto mindre er der tale om en til tider ganske tankevækkende bog, med empiriske eksempler der i flere tilfælde giver en anledning til at overveje at søge efter mere materiale af samme forfatter, for at få et mere fuldt indblik i enkelte genstandsfelter. Bogen kan med andre ord anbefales som øjenåbner for dem, der måtte finde emnet nyt og appetitvækker for dem, der måtte ønske flere dybdegående diskussioner af Nordens rolle som postkolonial medløber. Men et endegyldigt bidrag til feltet er der ikke tale om.

Helene Pristed Nielsen

ph.d., post doc.

Institut for Historie,
Internationale Studier og
Samfundsforhold
Aalborg Universitet

KØN & HIV/AIDS

Jelke Boesten & Nana K. Poku (eds.): Gender and HIV/AIDS. Critical Perspectives from the Developing World. Ashgate Publishing, 2009. 216 sider. Pris: 49,50 £.

Kønsnormer og -uligheder er centrale for forståelsen

af den globale AIDS-epidemi.

Tabuiseringen af sex og seksualitet uden for socialt bestemte ideal-typer (for eksempel monogame, heteroseksuelle, reproduktive forhold) og den dominerende stereotype opfattelse af kønsroller er afgørende for udbredelsen af HIV/AIDS. Disse aspekter bidrager i kombination med mange andre strukturelle faktorer, herunder blandt andet fattigdom og sociale normer, til at underminere forebyggelse og begrænse individuelle muligheder for beskyttelse. I *Gender and HIV/AIDS* samler redaktørerne bidrag fra hele verden til en kritisk og omfattende introduktion til forholdet mellem køn, ulighed og sårbarhed overfor HIV/AIDS.

Bogen illustrerer kompleksiteten af forholdet mellem køn og uligheder, seksualitet og HIV/AIDS, samt den betydning disse aspekter har for mænd og kvinder i så forskellige geografiske og kulturelle regioner som Asien, Afrika og Nord- og Sydamerika. Disse mange forskellige perspektiver bibringer læseren en nuanceret forståelse af emnet, som er utrolig interessant, da der ellers kan være en tendens til, at forholdet mellem køn og HIV/AIDS typisk behandles i en afrikansk kontekst.

Kvinder er statistisk set mere sårbare overfor HIV/AIDS end mænd. De sociale og strukturelle årsager til dette diskuteres igennem hele bogen, samtidig med at det understreges, at denne "feminization of AIDS" er med til at forstærke stigma og skyld rettet mod kvinder. Redaktørernes hensigt

med *Gender and HIV/AIDS* er at anerkende og understrege kvinders sårbarhed overfor HIV som en konsekvens af strukturelle uligheder. Men samtidig undersøges det i de enkelte kapitler, hvordan ulighed på grund af køn og seksualitet påvirker *både* mænd og kvinder.

Bogen består af et introduktionskapitel samt ni artikler, og den er opdelt i tre dele: *Gendered vulnerabilities, Targeted interventions* og *HIV/AIDS and changing gender relations*. I første del, som fokuserer på kønsmæssig sårbarhed overfor HIV, tages følgende emner op: sårbarhed og stigmatisering af prostituerede i Cambodia; seksualitet, køn og reproduktiv sundhed i Peru; seksuel adfærd blandt mennesker, der lever med HIV/AIDS i Tanzania; samt kønsulighed og magtforhold i Haiti. I anden del af bogen er de følgende emner i fokus: globale tilgange til HIV-forebyggelse blandt prostituerede; interventioner, der udfordrer eksisterende kønsulighed i Indien; samt køn og HIV-testing i USA. De to kapitler i bogens sidste del fokuserer på, hvorvidt og i hvilken grad de ændringer og interventioner, som initieres for at forebygge HIV, har positiv betydning for kønsroller overordnet set.

Lige fra de første introducerende sider fremhæves, at det ikke er tilstrækkeligt at fokusere på kvinder og kvindelig empowerment, idet dette ikke ændrer de underliggende antagelser om kønsulighed og seksualitet. Derimod er det nødvendigt at involvere mænd, og at både mænd og kvinder op-

fordres til at beskytte sig selv, hinanden og deres familier. Men i størstedelen af bogens kapitler synes fokus dog alligevel primært at være på kvinders rolle.

Der er dog i flere af kapitlerne interessante betragtninger om mænd og seksualitet – og det er forfriskende, at disse omhandler mere og andet end det typiske fokus på maskulin identitet og seksualitet som instinktiv, aggressiv og dominerende. Blandt andet fremstilles i kapitel 2 interessante perspektiver fra Peru, hvor HIV/AIDS primært er udbredt blandt mænd, der har sex med mænd. Her er homoseksuel adfærd som så mange andre steder stigmatiserende, og mange biseksuelt aktive mænd identificerer ikke sig selv som homoseksuelle/biseksuelle. Mandlig biseksualitet foregår enten blandt mænd, som identificerer sig selv som heteroseksuelle, men samtidig har forhold til homoseksuelle mænd, eller blandt homoseksuelle mænd, som vælger at udgive sig for heteroseksuelle for at undgå det sociale stigma. Disse mænd er utrolig vanskelige at nå med forebyggende budskaber og tiltag, idet deres adfærd ikke stemmer overens med den målgruppe, som de identificerer sig med. Kapitlet er med til at illustrere hvor stor forskel, der er på opfattelse af kønsroller i forskellige dele af verden, og hvor stor betydning forståelse af dette har, når initiativer og tiltag skal tilpasses den lokale kontekst.

Men til trods for, at det er forfriskende med nogle anderledes perspektiver på betydning

af maskulinitet, synes *Gender and HIV/AIDS* overordnet set at mangle en dybdegående analyse af emnet. For selvom der i mange af kapitlerne er brudstykker af betragtninger om betydningen af maskulinitet for HIV/AIDS, bliver disse aldrig stykket sammen til en helhed. Læseren får en udmærket forståelse for kvinders sårbarhed, men der synes generelt (dog med undtagelser, for eksempel s. 54-57, 144-145, 167) at mangle en forståelse for mænds sårbarhed, og at et fokus på maskulinitet vil være afgørende for at ændre de underliggende kønsnormer, som er af stor betydning for HIV/AIDS.

Igennem hele bogen understreges vigtigheden af at arbejde med at ændre de strukturelle og socio-kontekstuelle faktorer, som begrænser kvinders handlemuligheder. Dette inkluderer aktiv udfordring og ændring af de underliggende kønsnormer og -uligheder. Men til trods for, at bogens anden del giver nogle interessante, specifikke eksempler på, hvordan dette kan gribes an, synes det samlet set ikke at lykkes at give et mere nuanceret overblik over sådanne tiltag og interventioner. Redaktørerne kunne med fordel have inkluderet et kapitel om 'best practice'.

Bogens tredje del, derimod, bidrager med interessante perspektiver i forhold til spørgsmålet om, hvorvidt HIV-forebyggende tiltag og interventioner faktisk har betydning for ændring af den underliggende kønsulighed. Det sidste kapitel fokuserer for eksempel på,

hvordan mænd, der lever med HIV i Sydafrika, forholder sig til maskulinitet og identitet i en kontekst med sygdom, ARV-behandling samt ekstrem høj arbejdsløshed og usikkerhed. Casen tager udgangspunkt i en støttegruppe for mænd med HIV og illustrerer, hvordan disse mænd danner nye former for maskulin identitet, socialitet og livsvilkår. Samtidig sættes fokus på de komplekse former for agens, identitet og 'health citizenship', som initieres af disse mænd. Dermed bibringes læseren et glimrende eksempel på mænd, der udfordrer de traditionelle kønsroller og kønsuligheder. Disse mænd ændrer opfattelse og adfærd, men læseren bliver opmærksom på, at det ikke altid er ligetil at se, hvorvidt og hvordan sådanne ændringer er strukturelle.

For alle, der interesserer sig for HIV/AIDS, er *Gender and HIV/AIDS* et væsentligt bidrag til øget og nuanceret forståelse for de strukturelle aspekter, herunder køn og seksualitet i særdeleshed, der former epidemien i forskellige dele af verden. For læsere, som ønsker en introduktion til køn og HIV/AIDS, er bogen et oplagt og glimrende valg. For læsere, som allerede har kendskab til emnet, er der mange interessante perspektiver, og læseren kan med fordel udvælge nogle af de mere specialiserede kapitler. Jeg kan derfor varmt anbefale bogen.

Ina Skafte
B.scient.san.publ

KØN OG GLOBALISERINGSPROCESSER

Ilse Lenz, Charlotte Ullrich, Barbara Fersch (eds.): Gender Orders Unbound? Globalisation, Restructuring and Reciprocity. Opladen & Farmington Hills, 2007, 369 sider. Pris: 229 kr.

Hvad betyder stigende kulturel, økonomisk og politisk globalisering for de måder, vi tænker og gør køn på i den moderne verden? Dette ambitiøse spørgsmål rejser denne bog. Formålet med bogen er at udfolde såvel formelle som uformelle kønsrelationer og -kontrakter, som de fremkommer i hverdagslivet og analysere nye normer og reguleringer på statsligt og virksomhedsniveau. Hovedtemaerne i analyserne er at se på muligheder og barriere for ulighed og lokalisere nye former for køns reciprocitet og solidaritet.

Globaliseringens rammesættende funktion influerer direkte og indirekte kønssystemer og kønskonstruktioner. En af bogens pointer er her, at disse træk påvirker kønssystemer modsatrettet, således at der både ses tendenser i retning af mere lighed mellem kønnene og tendenser til mere ulighed. Med andre ord er det centralt at analysere køn ud fra symmetri og asymmetri for at anskueliggøre kræfter og processer, som påvirker kønssystemer og gør kønsordnen "unbound" = flydende (løsrevet). Processerne hvorigennem mere flydende kønsordner analyseres nærmere beskrives indenfor tre hovedområder: 1) *Globalisation and*

Restructuring of Gender, 2) *Transnationalism, Global Governance and Women's Movements*, 3) *Restructuring Work, Family and Welfare State*.

Inden for hvert hovedområde følger artikler omhandlende forskellige tematikker, og ud fra kritiske briller undersøges bestemte områder af den globale udvikling. Artiklerne under hovedtemaet: *Globalisation and Restructuring of Gender Relations* beskæftiger sig bl.a. med, hvordan globalisering har haft en positiv effekt på kvindemobilisering verden over, influeret forskning om maskulinitet og migration – og at fokus på globale transkulturelle civile samfund åbner op for kønskonceptet: *gender-free*. Det er Michiko Mae fra Japan, der beskæftiger sig med konceptet, *gender free*, fordi hun påpeger, at i fremtiden vil kulturelle, sociale og kønsmæssige forskelle i stedet blive set som talen om forskel, og som et potentiale i stedet for en kategorisering.

Det mest interessante bidrag indenfor første del er dog, efter min mening, Ilse Lenz artikel: *Power people, working People, Shadow People... Gender, Migration, Class and Practices of (In) Equality*. Med afsæt i Yuval-Davids intersektionalitetsbegreb, og den verserende diskussion mellem Nancy Fraser og Alex Honneth omkring fordeling og anerkendelse, videreudvikler Lenz et perspektiv, der processuelt kan anvendes til at se på strukturer og praksisser omkring ulighed og lighed. Lenz peger bl.a. på, hvordan globaliseringen som kontekst har skabt grobund for

fælles kulturelle og symbolbærende beskeder. I denne sammenhæng taler hun om, hvordan opfattelser og handlingspotentiale for individer bliver påvirket af det, Lenz benævner som "Codoleezza-Rice møder Eminem". Condoleezza-Rice effekten består bl.a. i erindringen om, at magt ikke er den hvide mands monopol. Disse offentlige begivenheder og kulturelle symboler har givet opbrud i vante tankegange, og skabt potentiale for ny mobilisering og andre globale værdier. I sit forsøg på at indfange kompleksiteten bag ulighedsskabende dimensioner anvender Lenz en konfiguration, hvor køn, klasse, kultur, etnicitet og andre sociale forskelle ses i en indbyrdes relation. Og i sammenhæng med den vertikale dimension (grad af inklusion/eksklusion/marginalisering), med den relationelle dimension, der omhandler balancer og praksisser mellem forskellige grupper (symmetri/asymmetri), samt praksis om anerkendelse og status. Konfigurationen over de forskellige dimensioner opstilles for at indfange kompleksiteten bag ulighed. Specifikt anvendes konfigurationen i Lenz's analyse af konstruktionen om køn og migration i Tyskland de sidste årtier. Hendes hovedkonklusion er, at inklusion omhandlende køn og seksuel orientering foregår parallelt med, at der forekommer eksklusion, når det gælder køn og migration.

Et andet spændende bidrag, jeg har valgt at gå nærmere i dybden med her, er Heide Gottfrieds artikel: *Changing*

the Subject Labour Regulations and Gender (In) Equality, som er en artikel under hovedtemaet om *Restructuring Work, Family and the Welfare State*. Med udgangspunkt i teori om regulering og post-strukturalistisk diskursanalyse, udfolder Gottfried en dekonstruktion af sammenhængen mellem køn og arbejdsmarkedsregulering. I artiklen argumenterer hun for, at den stigende deregulering, der kendetegner nutidens arbejdsmarked under global og fleksibel kapitalisme, på samme tid er med til at re-regulere kønsystemer. Gottfried identificerer udviklingen som et skift fra Fordisme til en mere flydende regulering, hvor individualisering er i højsædet. Dette skift har været en medvirkende årsag til, at normen om manden som hovedforsøger, er blevet modificeret såvel i lovgivning som social praksis. Problemet er bare, at hele omsorgssiden er fraværende i de nye former for mere flydende regulering, hvilket stiller de to køn forskelligt. Der er sket et skift i den måde regulering italesættes på, hvor fokus før var på en kollektiv rettighed, er der i dag nærmere tale om et individuelt ansvar. De nye ledelsesformer og arbejdslivskulturer bygger på en præmis om, at man i stedet for at udforme regler for bestemte grupper, bør behandle medarbejderne ud fra deres individuelle behov. "Arbejde" tænkes *som lige* for mænd og kvinder, og der hersker i det moderne arbejdsliv en udbedt forestilling om kønsneutralitet. Således oprettholdes en kontrast mellem på

den ene side de eksisterende diskurser om kønsneutralitet i arbejdslivet og på den anden side ledes og medarbejders fremstilling af disse emner i deres organisationer, hvor 'en kvindelig medarbejder' fortsat konstrueres i relation til arbejds-/familielivsbalancen. Gottfried peger dog på, at de nye reguleringsformer kan være et nyt kampområde for en ligestillingspolitik indsats og ser dette som et potentiale.

Som det sikkert fremgår af denne anmeldelse, rummer bogen en mange facetteret viden om forskellige aspekter af globaliserings indflydelse på køns-konstruktioner og kønsystemer. Bogen er ambitiøs og en rig kilde til viden om dette emne. På den anden side sidder man som læser med fornemmelsen af, at bogen vil for mange ting på en gang, og de tre hovedområder kunne med fordel være udfoldet grundigere i hver deres bog om emnet. I relation hertil savnes nærmere diskussion af de mange bidrag og en opsummering eller konklusion. Dette ville have styrket bogens særlige bidrag og gjort bogen mere helstøbt. Som *Gender Order Unbound* fremstår nu, lyser det tydeligt igennem, at bogens kapitler bygger på indlæg og diskussioner i forbindelse med afholdelse af to internationale konferencer, og dermed savner en mere skarp redaktionel linje. Når det er sagt, vil jeg klart anbefale bogen til alle, der interesserer sig for udviklingstendenser som kulturel, økonomisk og politisk globalisering, og hvordan disse strømninger påvirker

kønssystemer og køns-konstruktioner.

*Pernille Tanggaard
Andersen, sociolog
Ph.d. Adjunkt
Syddansk Universitet*

BOGOMTALE

Rashmi Singla: Now and Then. Life Trajectories, Family Relationships, and Diasporic Identities: A follow-up Study of Young Adults. Copenhagen Studies in Bilingualism, Volume 46. Copenhagen: University of Copenhagen, Faculty of the Humanities, 2008. 212 pages.

Rashmi Singla gennemførte sin oprindelige undersøgelse af unge mennesker med immigrantbaggrund i midten af 1990'erne, da de unge informanter var i alderen 16-22 år. De var således teenagere eller unge voksne, og i en livsfase med mange nybrud og nyorienteringer. Det er både relevant og interessant at se, hvordan deres liv er forløbet siden da, og finde frem til, hvad der ligger til grund for, at de kom til de 'steder', hvor de befinder sig i dag. Desværre har det kun været muligt at geninterviewe ni af de 14 informanter fra den oprindelige undersøgelse.

Bogen er opbygget som en forskningsrapport, hvor teori og metode går forud for og lægger grunden til analyser og diskussioner, der så samles sammen til et resultat i form af svar på de stillede forskningspørgsmål. Efter resultatet følger refleksioner over, hvad de

teoretiske og metodologiske perspektiver har kunnet bidrage med i forhold til at skabe ny viden om disse unge. Som forskningsrapport betraget kommer nogle af forbindelsestrådene mellem teorier, metodologi og analyser til at stå lidt blegt. Til gengæld kommer læseren ret hurtigt frem til det spændende i dette studie: analysemodeller, analyser og diskussioner.

Grundideen er, at der er ny viden at hente om disse unge ved at se på deres livsforløb ud fra de sociale relationer til forældre- og bedsteforældregenerationen (vertikale relationer) og sociale relationer på tværs af egen generation (horisontale relationer). Denne hovedstrategi krydses med en mangfoldighed af teoretiske perspektiver. Jeg har især hæftet mig ved to teoretiske tematiseringer i undersøgelsen. Singla inddrager en asiatiske/indisk psykologisk forståelse og udfordrer den diskurs, der ser østerlændinge som kollektivistiske i modsætning til vesterlændinge som individualistiske (jf. side 16-17). Det andet bemærkelsesværdige tema er relationen til søskende og andre jævnaldrende uden for familien.

Follow-up undersøgelsen stiller to forskningsspørgsmål: 1) What are the life trajectories of the young adults like in regard to their horizontal and vertical relationships and their extra-familial relationships? 2) What are their life trajectories like in regard to their diasporic identities?

Singlas undersøgelse omfatter et meget begrænset antal

personer, men disse personers fortællinger om et tiår af deres livshistorie, bidrager til at gennemhulle nogle af stereotyperne om unge danske med en sydasiatisk baggrund. De unge træffer væsentlige valg for deres egne liv og demonstrerer kompetencer til at indgå i diskussioner med forældregenerationen derom, således at de fleste af dem opretholder en positiv relation på tværs af generationer. De unge accepterer at være tålmodige og lade tingene tage den tid, der skal til, for at den ældre generation kan acceptere de unges valg – ikke mindst af ægtefælle. De unges familiebaggrund med forældre, der er immigrerede fra Indien eller Pakistan har betydning for deres identitetsdannelse, måske først og fremmest fordi de bliver mindet om det i den danske offentlighed. Overordnet set fortæller de historierne om, hvordan unge teenagere frigør sig fra deres forældre, uddanner sig eller mislykkes dermed, finder en kæreste eller ægtefælle, flytter ud fra deres udvidede familie og etablerer sig i deres egen kernefamilie. Undersøgelsen viser tillige, at de unge tager ansvar for deres søskende og forældre. Det asiatiske/indiske psykologiske perspektiv er ridset op i det indledende teoretiske kapitel, og de unges fortællinger åbner for indblik i, hvordan grundlæggende værdier fra deres indiske eller pakistanske baggrund flyder eller smelter sammen med værdier udviklet i deres livsforløb som unge danske. Begrebet diaspora anvendes i en kompleks betydning, der både omfatter en social form, en be-

vidsthedstype og en måde, hvorpå der produceres og re-produceres transnationale og kulturelle fænomener. Studiet viser, hvordan betydningen af familiebaggrunden har ændret sig betragteligt siden informanterne var teenagere eller unge voksne. Samlet set åbner studiet for indsigt i, hvordan både forældregenerationen og de unge giver plads for udvikling af forståelser, der gør det muligt at opretholde en positiv relation til forældregenerationen. Det giver tillige indsigt i, hvordan der skabes nuancerede

– eller måske helt nye – forståelser af for eksempel køn, etnicitet og religion. Den indsigt bliver mulig ved at anlægge multiple teoretiske perspektiver, og bruge en kritisk forståelse af intersektionalitet, der medtænker de materielle vilkår. Undersøgelsen gør denne vigtige indsigt tilgængelig for offentligheden – i hvert fald den del af offentligheden, der læser engelsk. Studiet kalder på at blive fortsat – med opfølgning mindst hver 10. år. Det er overvejelser værd, om det er muligt at udvide informant-

gruppen, så fortsættelsen ikke bliver alt for sårbar over for yderligere frafald, men heller ikke mister det grundlæggende livsforløbsperspektiv.

Resultaterne kalder på at blive formidlet på dansk, så de gøres tilgængelige for den størst mulige del af den danske offentlighed.

Kirsten Baltzer
ekstern lektor
Danmarks Pædagogiske
Universitetsskole